

Jat, 22/12-61

Kertomus kaivauksista, jotka vt. apulaisam-
nuenssi Pirkko-Liisa Lehtosalo suoritti kesi-
nä 1960 ja 1961 Sääksmäen Rapolan Rupakallion
kalmistoalueella, jolta aikaisemmin oli saatu
runsaasti irtolöytöjä (vert. tohtori Salmon
tark. kert. KM:n top. ark.). - Tähän kertomuk-
seen liittyy kuusi karttaa ja 48 valokuvaa
(filmien n:ot 25062 - 25109). Löydökset on lu-
eteltu esihistoriallisen osaston luettelonume-
roilla 14966:1-97 ja 15188:1-90.

Keväällä 1960 allekirjoittanut sai Muinaistieteelliseltä Toimikunnalta
tehtäväkseen uuden Helsinki-Tampere pikatien rakentamisen yhteydessä
esiin tulleen Sääksmäen Rapolan Rupakallion tuhoamatta jääneen kalmis-
ton osan kaivauksen. Työmiehiksi tarjoutuivat hämäläiset ylioppilaat,
joille Sääksmäen kunta tarjosi ruokailun Sääksmäen kunnalliskodissa
Hämäläis-Osakunnan vastatessa muista menoista kaivauspaikkakunnalla.
Kaivaus suoritettiin 30.5. - 5.6. ja 29.8. - 4.9. 1960, jolloin vielä
tietyön vuoksi vaaranalaisena oleva kalmiston osa saatiin kaivettua;
kartat piirsi pääasiassa allekirjoittanut. Kaivausta jatkettiin 1.-12.
heinäkuuta 1961 Muinaistieteellisen Toimikunnan varoilla ja tällöin hoi-
tivat kartanpiirtäjän tehtävät Jouko Lilja ja Jyrki Wuorenrinne.

Kaivauspaikka sijaitsi pienellä kumpareella varsinaisen Rupakallion
kaakkoispuolella, pikatien itäreunalla, n. 400 m Rapolan kartanosta
eteläkaakkoon ja pastori Rannan huvilasta n. 200 m kaakkoon (valokuvat
1-4). Kun tohtori Salmo oli talvella käynyt Rupakallion aluetta tar-
kastamassa (ks. H. Salmon tark. kert. KM:n top. ark.), hän oli löytä-
nyt tien leikkauksesta tämän kumpareen kohdalta pronssisen kaularen-
kaan (KM 14722:1), ja koska kumpareen syrjästä vielä pari metriä jou-
tuisi tien luiskaksi, piti sen kohdalla suorittaa kaivaus.

Päälinja vedettiin kumpareelle pohjois-eteläsuuntaiseksi, siitä eroi-
tettiin 12 m pitkä osa, joka merkittiin kirjaimilla A:sta L:ään poh-
joispäästä aloittaen. Tämän linjan länsipuolelta paalutettiin 6 m le-
veä kaistale, joka numeroitiin siten, että ruuturivi 1 tuli kumpareen
rikkinäiselle reunalle ja päälinja siis oli ruuturivien 6 ja 7 rajalla.
Kiintopisteeksi määrättiin kumpareella olevan suuren maakiven korkein
kohta (vert. kartta I), jonka punnituskoodi oli 035.

Näin paalutetusta alueesta on tähän mennessä kaivettu kaikkiaan n. 35m²,

joista kesällä 1960 tien luiskaan tarvittavat ruudut A-D-0-1, E-J-1-2, K-2 sekä osia ruuduista K-3 sekä L-2-3 ynnä ruudut H-3-4, jotka kaivettiin, jotta saataisiin selville, jatkuisiko kiveys paljonkin itään päin. Tämän lisäksi kartoitettiin ensimmäinen kerros myöskin ruuduista E-F-G-3-5 sekä I-J-3-4, jotka kaivettiin vasta viime kesänä. Koska koko tämä kaivettu alue muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, aion selostaa molempien kesien kaivaukset yhdessä.

Ruuturivissä 1 ja osittain ruuturiveissä 2 ja 3 oli turvekerros ja osa sen alaista maatakin hävinnyt tietä leikattaessa, siellä missä turpeen paksuus saatiin mitattua, se oli 5-15 cm (kartta II). Maa oli jo pinnaista aivan nokista, mutta osittain tämä johtui paikalla 1950-luvulla suoritetusta kulotuksesta. Heti turpeen alta tuli vastaan ensimmäinen kivikerros, joka oli tehty vaihtelevankokoisista harmaakivistä, joiden joukkoon oli eksynyt jokunen hiekkakivivilaakakin (kartta III, valokuvat 13-20 ja 26-28). Ruuduissa A-C-1 oli vain tämä yksi kivikerros, ruuduissa K-L-1 ei ollut kiviä ollenkaan, vaan erittäin kovaa maata, joka todennäköisesti oli muistona muinaisesta peltotiestä. Rapolan vanhan tiluskartan mukaan on näet 1700-luvulla kulkenut tie tämän kumpareen poikki.

Useimmat esinelöydökset tulivat tästä ensimmäisestä kivikerroksesta: ruudusta A-0 kapea pronssihela (KM 14966:1), ruudusta A-1 rautaveitsi (KM 14966:2) ja rautainen rengasneula (KM 14966:3), ruudusta F-1 tasavartisen pronssisoljen katkelma (KM 14966:17), ruudusta F-G-4 miekan kärkikatkelma (KM 15188:37), ruudusta H-2 renkaaksi taivutettu pronssivarras (KM 14966:49) sekä ruudusta K-2 eläinornamentiikalla koristetun pronssisoljen katkelma (KM 14966:97). Lisäksi löytyi sieltä täältä epämääräisiä raudanpaloja sekä pieni kivitaltta (KM 14966:83) ruudusta I-5.

Maa kivien välissä oli hiilensekaista, varsinkin rikkinäisellä reunalta esiintyi palaneita luunsiruja ja rautakuonaa löytyi runsaasti varsinkin ruuduista E-F-2-3 ja I-4, karkeita saviastianpaloja oli varsinkin ruuduissa E-F-3, H-4 ja J-2-3.

Toisesta kivikerroksesta lähtien (kartat IV - VI) erottui alueella kolme erilaista kiveystä. Ruuduissa F-G-1, F-I-2 ja G-I-3 esiintyi suuria punaisia hiekkakivivilaakoja (merkityt karttoihin IV-VI punaisella värillä, valokuvat 30-31), joiden välissä siellä täällä oli pienempiä harmaita kiviä. Laakojen ympärillä oli erittäin kookkaista harmaakivistä eräänlainen kehä, josta osa näkyy valokuvissa 45 ja 46, ja näiden ympärillä pienemmistä kivistä erittäin tiheä kiuasmainen latomus

(valokuva 34), johon oli kylvetty runsaasti rautakuonaa ja saviastianpalasia. Ruudussa D-1 vuonna 1960 kaivettu latomus (kuvat 8-12), jota ensin luultiin jonkinlaiseksi uhriliedeksi, osottautui myöhemmän kaivauksen valossa vain tämän "kiuaskehän" yhdeksi osaksi. Laakakivilatomuksen ja sitä ympäröivien kehien paksuus oli n. 50 cm.

Latomuksen keskeltä, hiekkakivien välistä ja alta, löytyi melkoisesti pieniksi murentuneita palaneita luunsiruja varsinkin ruuduista G-H-2. Rautakuonaa ja keramiikkaa oli joitakin palasia, löydöksiä pronssinen soljenkatkelma (KM 14966:35) ruudussa G-2, pari pronssista sormuksen(?) katkelmaa (KM 14966:27) ruudussa G-1, rautaveitsi(?) (KM 14966:47) ruudussa H-2, sekä koko joukko epämääräisiä raudanpalasia (KM 14966:29, 37, 42, 48, 89 ja 96). Maa kivien välissä oli nokista ja vielä punaisessa hiekkamaassa latomuksen alla oli joitakin nokipilkkuja. Kehäkiiveyksestä löytyi runsaasti saviastian paloja sekä varsinkin rautakuonaa, jota yhteensä oli pitkälti toistakymmentä kiloa. Varsinkin ruudussa E-3 sitä oli kivien välit aivan täynnä, saviastianpaloja taas oli runsaimmin ruuduissa E-4 ja F-3-4. Kiuasmaisesta kiveyksestä löytyi myöskin joitakin eläimen hampaita.

Rahojen ja ajan puutteen vuoksi ei edes tätä raunion kaltaista latomusta saatu kokonaan kaivettua, vaan kehäkiuasta jatkuu ainakin vielä ruutuihin D-2-4, H-J-5 ja K-3-4. Yksikerroksinen kenttäkalmisto, miltä päällimmäinen kerros vaikutti, saattaa sensijaan peittää koko kumpaneen laen sekä osan rinteitäkin tehdyistä koekuopista päätellen, joten alueella on vielä kaivamista, mutta se ei ole enää vaarassa tuhoutua tietyön yhteydessä. Mahdollisen jatkokaivauksen varalta on päälinjan päätytolpat hakattu maahan ja kaivetun alueen reunat on tuettu puutikuilla, joten se on helppo erottaa kaivamattomasta alueesta.

Kaivauksen aikana vuonna 1961 löydettiin myöskin Rupakalliolta n. 60 m kaivauspaikasta ^{länkkänteeseen} ~~itäkoilliseen~~ pikatien toiselta puolelta veitsenterän kappale sekä ketjunktajan katkelma (KM 15188:88,89). Nämä esineet löytyivät caterpillarin kokoontyöntämästä irtomaakasasta, josta poimittiin myöskin palaneita luita. Etsiskelyistä huolimatta ei kuitenkaan lähistöltä löytynyt mitään tuhoutumatonta kalmistonosaa (kuva 48).

Helsingissä 21. 12. 1961.

Pirkko-Liisa Lehtosalo

Rupakallio

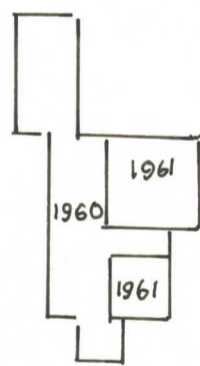
Peltotie

Sääksmäki, Rapola, Rupakallio
Pirkko-Liisa Lehtosalo 1960-61
Kartta I, yleiskartta
Mittakaava 1:250.

Pikatie

oja

oja

KP
x

x Punnituskone

Päälinja

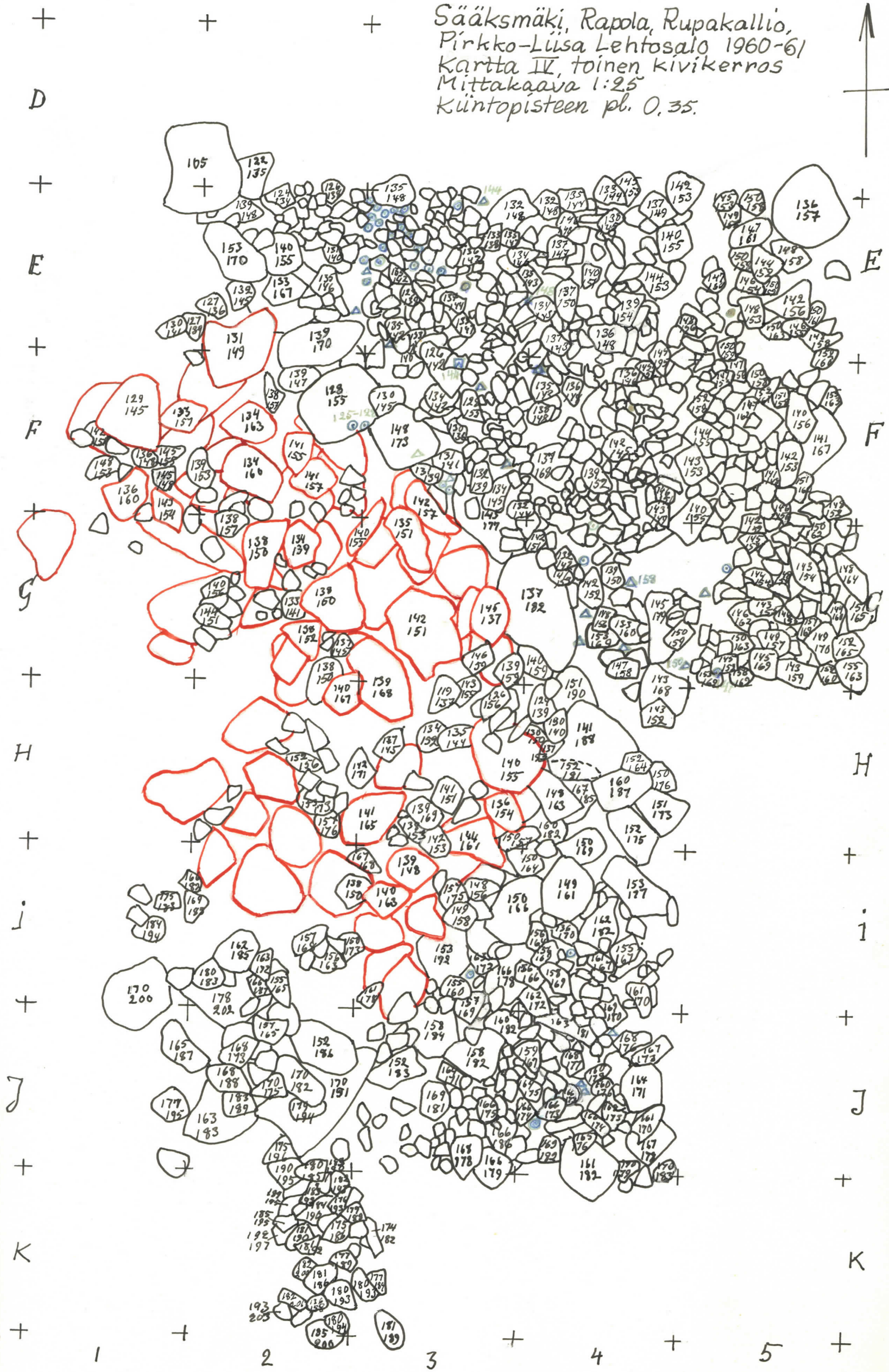
Kumpare

Sääksmäki Rapola, Ropakallio
 Pirkko-Liisa Lehtosalo 1960-61
 Kartta II, pintapunnituskartta
 Mittakaava 1:50, kiintop. 0.35-

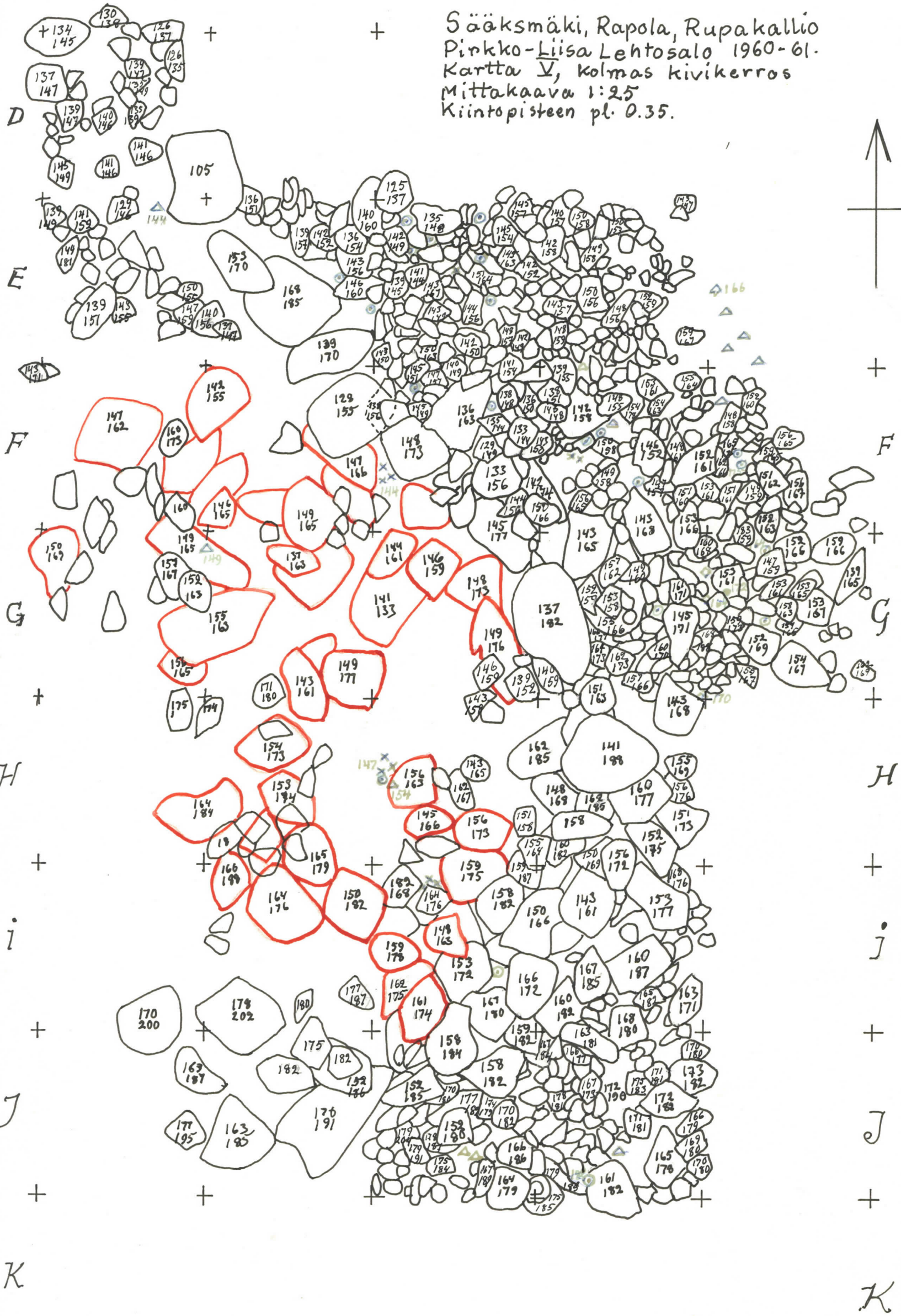
A	+ 155 157 163	150 155 165		135		134	127
B	+ 136 158	129 133 151	125	128	126	128	123
C	+ 127 153	126 130 148	116	120	122	118	116
D	+ 123 151	105 118 142	103	109	123	127	130
E	+ 130 148	- 114 142	105 112 174	113 129 176	122 124 170	127 137 176	131
F	+ 135 152	- 135 152	- 112 169	115 124 179	124 135 182	131 139 177	132
G	+ 136 164	- 136 164	115 120 178	115 120 186	121 130 183	128 133 178	135
H	+ 162 177	- 162 177	120 177 195	118 124 185	127 133 183	137 142 179	148
i	+ 165 183	- 165 183	- 130 186	125 136 186	133 139 142	146 151	153
J	+ 183 187	- 183 187	- 141 193	141 146 201	145 160 186	154 159	167
K	+ 185 201	- 185 201	158 173 210	153 167 205	156 162 154	162	162
L	+ 201	- 201	173 177	169	170	171	165
	+ 1	+ 2	+ 3	+ 4	+ 5	+ 6	178

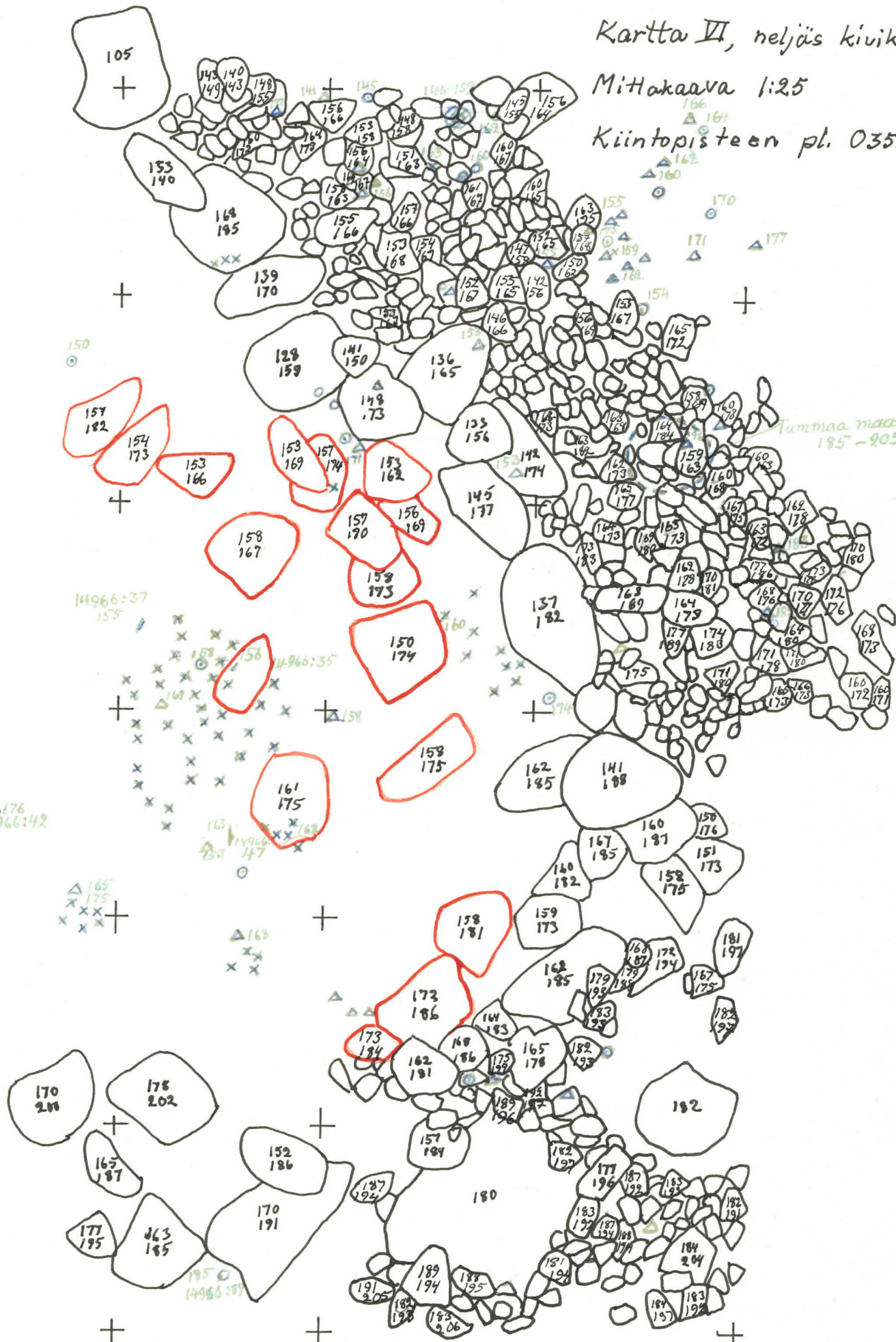
Sääksmäki, Rapola, Rupakallio,
Pirkko-Liisa Lehtosalo 1960-61
Kartta IV, toinen kivikerros
Mittakaava 1:25
Käyntopisteen pl. 0,35.

Sääksmäki, Rapola, Rupakallio
Pirkko-Liisa Lehtosalo 1960-61.
Kartta V, kolmas kiverros
Mittakaava 1:25
Kiintopisteen pl. 0.35.

Sääkömäki, Rapola, Rapakallio
Pirkko-Liisa Lehtosalo 1966-61
Kartta VI, neljäs kivikerros
Mittakaava 1:25
Kiintopisteen pl. 035.

SÄÄKSMÄKI, RAPOLA, RUPAKALLIO
 Pirkko-Liisa Lehtosalo 1960-61
 Kartta III, ensimmäinen kivi kerros
 Mittakaava 1:25
 Kiintopisteen pl. 0.35

G

+

H

+

J

+

J

+

K

+

L

+

0

+

1

+

2

+

3

+

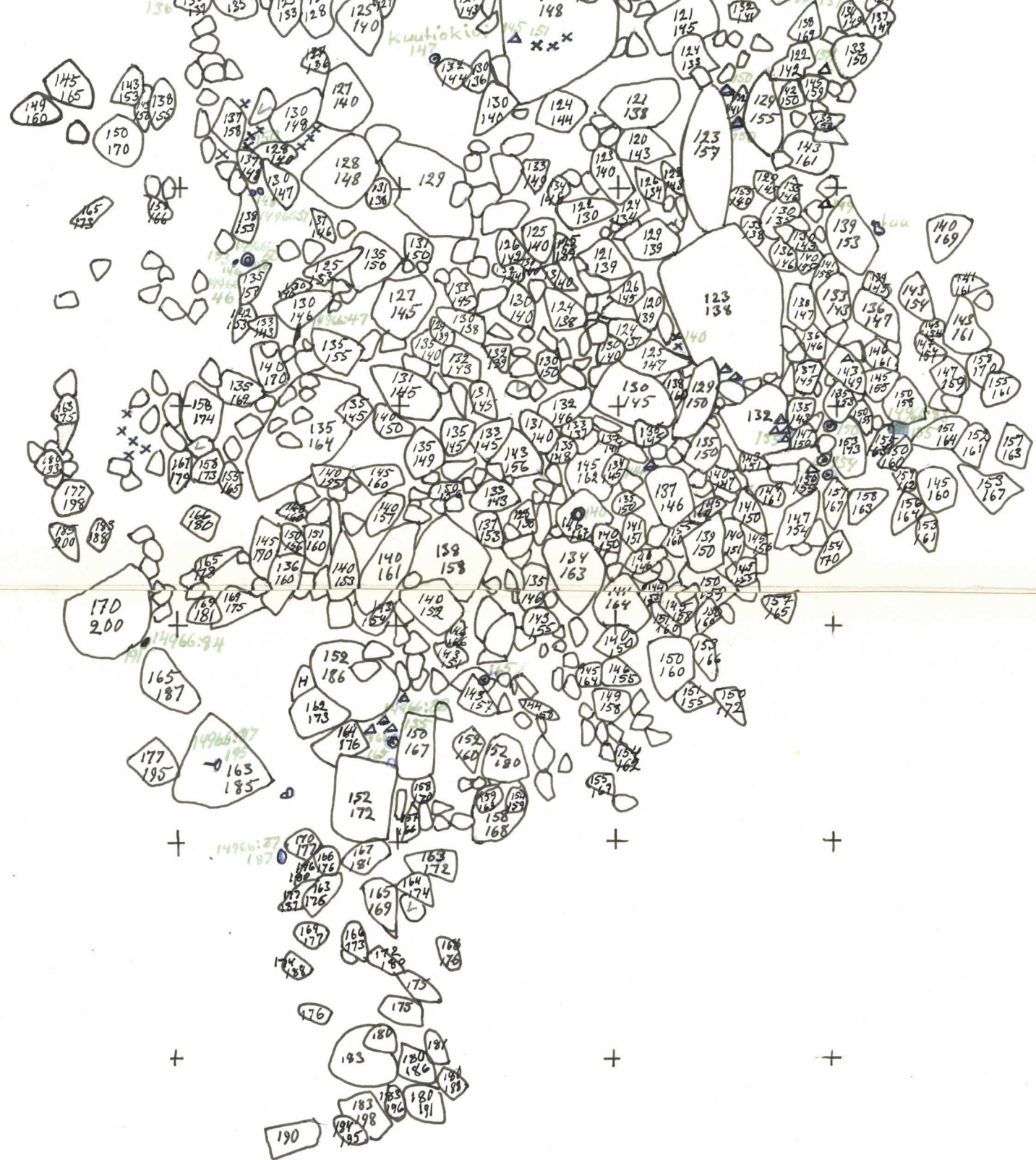
4

+

5

+

6

F. 25062.

Kuva 1. Rypakallion vierellä sijaitseva pieni kumpare luoteesta päin valokuvattuna. Oikealla näkyy kumpareen rikkoutunutta reunaa.

F 25063

Kuva 2. Rypakallion alue kuvattu ma eteläkaakosta. Nuolet osoittavat Rypakallion leikkausta. Kumpare, jolla kaivaukset suoritettiin näkyy oikealla.

F. 25064

Kuva 3. Kumpare, jolla kaivaukset suoritettiin, etelästä päin kuvattuna. Taustalla Rapolan liimahaarju.

F 25065

Kuva 4. Rypakallion takkooispuolella oleva kumpare koillisesta päin valokuvattuna.

Sääksmäki, Rapola, Rypökallio 1960.

F. 25066

Kuva 5. Käivänsäkeen paaletus
Läynnissä.

F. 25067

Kuva 6. Paalujen välimatkoja
Tarkistetaan.

F. 25068

Kuva 7. Paaletettu alue soilli-
sesta turvekennoksen kulttuuris-
tetukseksi.

Sääksmäki, Rapola

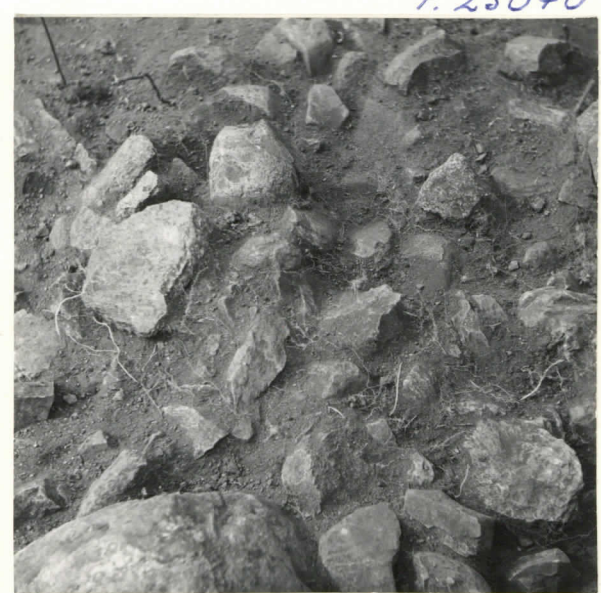
Rupakallio 1960.

Kuva 8. "Lien" ruukissa D-1
lounaasta kuvattuna.

F. 25070

F. 25071

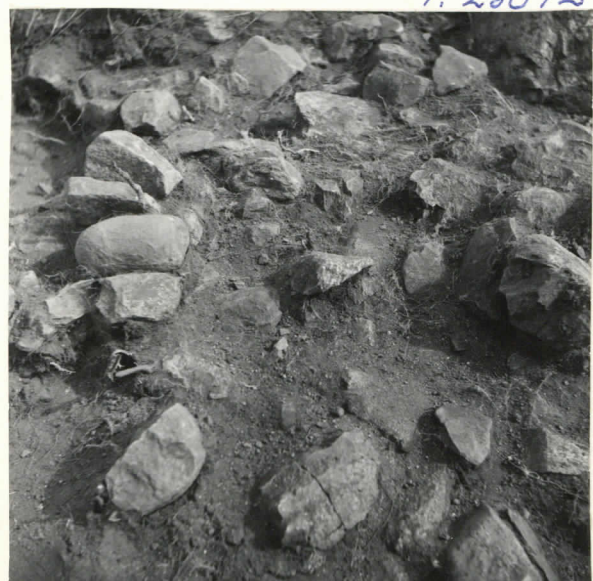
Kuva 9. "Lieden" eteläreuna
idästä kuvattuna.

Kuva 10. "Lien" idästä.

F. 25072

F. 25073

Kuva 11. "Lien" lännestä.

Kuva 12. "Lieden" pohja länne-
stä. Lienen keskeltä nokimaasta.

Valok. Pukko-Liisa Lehtoraho 1960.

Sääksmäki, Rapola, Kyröskallio 1960.

F. 25074

Kuva 13. Puntujen F-G-2-3 ensimmäinen kivikerros. Kuvattu pohjoisesta.

F. 25075

Kuva 14. Puntujen F-1-2-3 ensimmäinen kivikerros kuvattu idästä.

F. 25076

Kuva 15. Puntujen F-G-2-3 ensimmäistä kivikerrosta. Kuvattu etelästä.

F. 25077

Kuva 16. Ensimmäistä kerrosta ruuduissa F-E-2-3.

Kalok. Pirkko-Liisa Lehtonen 1960.

Sääksmäki, Rapola, Rynkallio 1960.

F. 25078

Kuva 17. Runkun I-2 onittain
säijetyn kantsireunan ensimmäinen
kivikeros.

F. 25079

Kuva 18. Runkujen H-I-4-3 en-
simmäinen kivikeros Poillisesta.

F. 25080

Kuva 19. Runkun H-4 ensimmäinen
kivikeros Lounaasta.

F. 25081

Kuva 20. Runkujen G-H-4 esim-
mäinen kivikeros Pelästä.

Uloko, Purko-Liisa Lehtosalo 1960.

Sääksmäki, Lapola

Ryökallio 1960.

F. 25082

Kuva 21. Laakakivi suudussa
H-T-2.

F. 25083

Kuva 22. Laakakivi suudussa
T-3.

F. 25084

Kuva 23. Pystyssä olevia juna-
niekkakivilaakoja suudussa (H)G-4.

F. 25085

Kuva 24. Hiekkakivilaakoja suu-
dun H-4 toisessa kerroksessa.

F. 25086

Kuva 25. H-T-3-4 toinen kerros.
Kälok. Pirkko-Liisa Lehtola 1960.

F. 25087

26. Ensimmäinen kivikerros runkuis-
sa I-3-4. Kuvattu lännestä,

F. 25088

27. Ensimmäistä kivestä runkuis-
sa H-7-4.

F. 25089

28. Ensimmäistä kienosta runkuis-
sa H-7-5.

F. 25090

29. Tumma alue runkuisia E-F-
5-6 kuvattuna lounaasta.

Sääksmäki, Rapola, Pyrakallio 1961.

F. 25091

Kuva 30. Suuria punaisia riekkekivi-
taakkoja rundingin G-3 toisena kerroksena.
Kuvattu koillisesta päin.

F. 25092

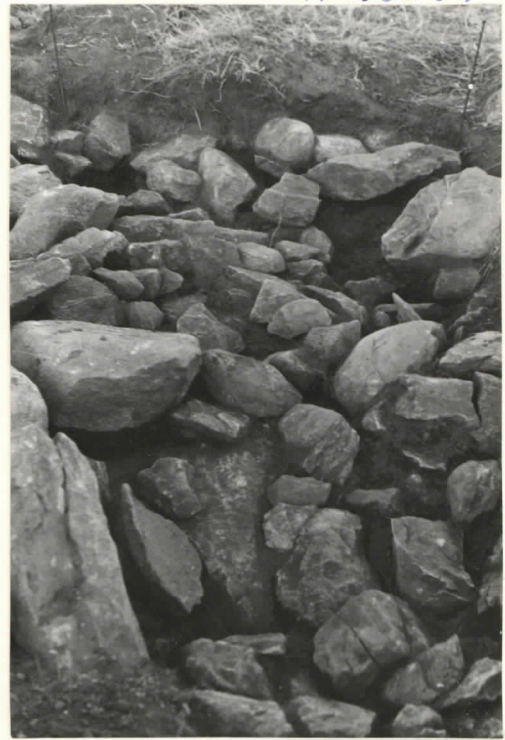
Kuva 31. Samat laajat lännestä
päin.

F. 25093

Kuva 32. Toimen kerros muduissa
J-3-4. Tännestä päin.

F. 25094

Kuva 33. Ruutujen J-3-4
toimen kerros lännestä.

Kuva 34. Toinen kivikerros suunnissa E-F-4.
Kuvattu pohjoisesta F. 25097

Kuva 35. Pundun G-4 kolmas kerros itä-
koillisesta, F. 25098

Kuva 36. Pundut J-3-4 idästä päin.
Kolmas kivikerros, F. 25099

Kuva 37. Puntujen J-7-3-4 kolmas ker-
ros kuvattu läskosta, F. 25100

Kuva 38. Puntujen E-F-G-3-4 kol-
matta kivikerrosta koillisesta kään.

Kuva 39. Sama kuin edellinen.

Kuva 40. Laakakivet raudoina F-G-3-4
pölyisillä, km ympäröivät pikkukivet oli pois-
lettu. F. 25103

Kuva 41. Sama kuin edeltä lähempää.
Käynnä on kolmas kerros. F. 25104

Kuva 42. Sama kuin edeltä koillisesta.

Kuva 43. Keskimmäiset laakakivet lounaasta.

F. 25105

Kuva 44. Laakakivet idästä.

Sääksmäki, Pajala, Pynäkalio 1961.

F. 25106

F. 25107

Kuva 45. Laakakivilatomuksen neljäs kerros. Melkein kuvan keskellä suurien harmaiden reunakivien rivi. Kuvalle pohjoisesta.

Kuva 46. Sama etelästä. Suuret reunakivet latomuksen oikealla sivulla.

F. 25108

Kuva 47. Alueen täyttö-käynnissä.

F. 25109

Kuva 48. Pronssieineen työpaikka molen oovittamassa kohdassa Pynäkaliossa.

Valok. P. L. Lehtosalo 1961.